

Recensió:

BENJAMIN, Jessica "The Bonds of Love. Psychoanalysis, feminism and the problem of domination" Virago Press. London 1990.

Aquest és un llibre molt enriquidor per totes les persones interessades en la psicologia analítica contemporània.

Especialment per les feministes, però també per les dones a les que els agrada aprofundir sobre la temàtica de la identitat i que volen canviar en una direcció més igualitària.

Aquest llibre no parla de la divisió de gèneres, sinó de la mutualitat, del reconeixement mutu, de les dificultats de viure com iguals i dirigits des dels propis desigs, dels que ens fem responsables. És, en definitiva, un assaig sobre les relacions humanes en general, on tant s'hi poden veure reflectits els homes com les dones.

Les lesbianes poden tenir-hi molt interès, ja que acostumen a aprofundir sobre la identitat.

És un llibre dens però molt erudit i ben documentat, per gaudir-ne de la primera a la última pàgina. Analitza el tema de l'autoritat i la dominació en front del desenvolupament individual i les relacions entre iguals. D'aquesta manera es converteix en un aprofundiment sobre la democràcia.

L'autora, una profunda coneixedora de la psicoanàlisi i el feminisme, que a més és psicoanalista en exercici, realitza amb aquest assaig una reflexió molt elaborada sobre la "maduresa" humana, i qüestiona, partint d'una àmplia varietat de fonts, dos conceptes fins ara considerats com els estadis superiors del desenvolupament "sa", 1) la resolució de l'Edip per assolir l'autonomia o la independència, tal com és el plantejament de la psicoanàlisi de Freud; 2) l'assoliment de la subfase de separació-individuació com darrer estadi del desenvolupament propugnat per Margaret Mahler. Dos conceptes que es redueixen a un, que és el d'autonomia, individuació o separació.

Mentre que si ens quedéssim amb la resolució de l'Edip com a fase més madura del desenvolupament, acceptariem com a sana la noció de l'autoritat paterna. Acceptar aquest fet significa acceptar com a sana la dicotomia i el "tall" de les posicions polaritzades, significa donar per bo que la mare representa la irracionalitat i la indiferenciació, de la que ens hem de guardar, amb l'ajuda del simbolisme del pare, que representa la racionalitat i la separació. Però això dóna lloc a l'estructura polaritzada que esmentava, que no es limita a la psique individual sinó que impregna el pensament occidental. Les conseqüències d'aquest "tall", d'aquesta estructura polaritzada, són que elimina la possibilitat del reconeixement mutu.

Estudis recents de la psicologia del desenvolupament -Daniel Stern, 1985- posen en qüestió els treballs anteriors de Margaret Mahler sobre els que s'ha fonamentat la psicologia profunda en el sentit que demostren que el nadó, entre els 7 i 9 mesos de vida, s'adona, amb gran satisfacció, que una altra persona pot sentir el mateix que ell, és a dir, que pot establir una connexió emocional amb l'altre. D'això en diu intersubjectivitat, és a dir, la criatura reconeix l'existència de l'altre com a igual i

com a diferent.

Aquest fenomen revoluciona la psicologia tal com l'enteníem fins ara, perquè introdueix nocions realment innovadores, com és el concepte de gaudi en la interacció, en que veiem que el nadó obté satisfacció de la connexió emocional des de tan aviat com els 7 mesos..., per exemple. O bé el concepte de reconeixement mutu, amb la consegüent revaloració del paper de la mare, de la dona, fins ara repudiat per l'Edip.

Benjamin fa una altra cosa molt important: sintetitza brillantment els nombrosos estudis, que hi ha hagut sobre el mite de l'Edip, i el reformula críticament. És això el que vull resumir.

Freud utilitza aquest mite per explicar els nostres desitjos inconscients i el nostre sentit de culpa inevitable, i presenta l'acceptació de l'autoritat paterna com a sana. En fer això, nega, ignora, la por i la submissió que el poder patern han inspirat històricament. Com tampoc elabora, és a dir, eludeix, el paper del pare en el manteniment de la fantasia d'omnipotència. La lectura de Freud del mite d'Edip va "passar per alt" la violència del pare, la seva agressivitat, la seva fredor. Freud no elabora, ni analitza, l'intent de Laius d'assassinar Edip en néixer, que és el que posa en marxa el conjunt dels esdeveniments. Nega i ignora la por i la submissió que el poder patern han inspirat històricament.

Si no passem per alt aquesta transgressió apareix una lectura ben diferent. Laius apareix com un pare que intenta evitar el que és el destí de tots els pares -morir i ser substituïts pels seus fills-. És el pare edípic, el que no pot deixar l'omnipotència. La idea de la seva pròpia mortalitat, deixant el seu regnat al seu fill, És massa per ell. No ho pot suportar.

Edip també apareix sota un altre punt de vista en el llibre. En la versió de Freud, Edip apareix posseït pel desig de matar el seu pare, mentre que en la lectura que en fa l'autora, mostra com Edip intenta evadir la profecia, també. El fill edípic, doncs, és un fill que no pot suportar el seu desig de matar el seu pare, perquè el fet que s'acomplís la profecia el deixaria sense l'autoritat que el protegeix, sense l'ideal que li dóna vida. L'autora parla de noves tendències, en que la caiguda de l'autoritat paterna i la recerca resultant d'un camí diferent cap a la individuació són el context en el que té lloc la controvèrsia contemporània sobre Edip i Narcís.

Això ha revelat una contradicció amagada dins la individualitat: la incapacitat de reconèixer la realitat independent de l'altre. És aquesta incapacitat la que els estudis sobre el narcisisme han portat a la superfície.

La teoria de l'Edip nega la necessitat de reconeixement mutu entre home i dona perquè: a) dóna primacia al desig de ser un, b) atorga a la mare la corporalització de la força regressiva, i c) parla de la necessitat de la intervenció paterna per crear la paràbola de que l'únic alliberament és la dominació paterna. Si anem més enllà de l'Edip podem besllumar una lluita directa pel reconeixement entre home i dona, sense l'ombra del pare.

Rebutjant la falsa premissa de l'autoritat paternal com l'única via cap a la llibertat, ens resta afrontar la "diferència".
També m'agrada molt que l'autora no promet la panacea. No treu conclusions de conte de fades, sinó que s'adona de les dificultats que sorgiran, inevitablement, de la confrontació entre iguals. El que proposa és seguir treballant i elaborant. Aquest no és un volum gens fàcil de llegir, però crec que és una síntesi excel·lent de per on va el debat psicoanalític contemporani (una mica endarrerit, perquè a Amèrica va ser publicat el 1988).
A més crec que és un "turning point" important, és a dir, que a partir d'ara haurem de tenir molt presents totes aquestes noves aportacions teòriques, ja que amplien molt la noció de "salut" incorporant conceptes com la connexió emocional i la intersubjectivitat, que tendeixen cap a posicions menys autoritàries i per tant més democràtiques, incloent tots els éssers humans, siguin homes o dones.
Concepció Garriga
(Novembre 1995)